

เทศน์อบรมฆราวาส ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

ยอดธรรม

การปฏิบัติเป็นการหาหลักเข้าสู่ความจริง การเรียนเป็นเหมือนกับเรียนแผนที่ แต่ส่วนมากมักไม่ทำตาม “แผนที่” แต่แผนที่ภายนอก กับแผนที่ภายในนี้ผิดกันคนละโลก

แผนที่ภายนอก เช่น แพลนบ้าน แพลนเรือน หรือแพลนเครื่องปลูกสร้างต่างๆ กับแผนที่บอกถนน บอกสถานที่ใดอยู่ที่ไหน เป็นต้น นายช่างเขาทำตามแพลนนั้น ดูตามไปเรื่อย ๆ ผู้เดินทางดูตามทางที่ปรากฏในแผนที่ แต่หากได้แผนที่ซึ่งไม่เป็นปัจจุบันย่อมจะมีอะไรเกิดขึ้น หรือรู้ทุบทิ้งไปแล้วแต่ยังปรากฏในแผนที่ นั้นทำให้เข้าใจผิด เดินทางผิดไปได้

แต่แผนที่ภายใน เช่นอาการ ๓๒ เรื่องธาตุเรื่องขันธ ซึ่งท่านสอนให้เรารู้ และฝึกหัดหาประโยชน์จากแผนที่นั้นๆ เป็น “สัจธรรม” ตายตัว นับแต่ครั้งพุทธกาลมาจนปัจจุบันนี้ ส่วนที่เป็นแพลนภายในจิตนั้น จะทำอย่างไรช่างปลูกเรือนให้เป็นไปตามแพลนที่ตนถืออยู่นั้นไม่ได้ เพราะขัดกับหลักปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่เกิดแห่ง “ธรรม” เช่น เรียนและเข้าใจตามตำรับตำรา แล้วมาปฏิบัติ ย่อมจะอดไม่ได้ที่จะมีการคาดคิดเกี่ยวโยงไปถึงตำรา ในเวลาทำสมาธิภาวนา หรือปฏิบัติไปแล้วจะพบว่า จิตจะสงบตัวได้ยาก เพราะถูกรบกวน

ขณะที่จะปฏิบัติธรรม เราเรียนธรรมมามากน้อยจะนำมาใคร่ครวญหรือพิจารณา ต้องยุ่งกันไปหมด เพราะยังไม่ใช้ “ฐานะของจิต” ที่จะนำมาพิจารณาใคร่ครวญ นำมาเทียบเคียงกับจิตชั้นขณะจะรวมตัวเพื่อมีกำลัง จึงไม่ควรนำอะไรมายุ่งกวนทั้งนั้น ให้มีแต่อารมณ์แห่งธรรม ที่จะนำเข้ามากำกับรักษาจิต ราวกับ “ซาร์จิตให้มีพลังภายในตัวเอง” คือ ให้มีความสงบ

เมื่อจิตสงบแล้ว ก็เป็นพลังภายในตัว ถึงจะมีความรู้มากน้อยแค่ไหน ก็ไม่เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะมีหลักใจ มีความอบอุ่น มีความร่มเย็น มีความผาสุกภายในตน เพราะความสงบ ซึ่งเป็นการรวมกำลัง นั้น! ไม่เข้าใน “แพลน” เลย! เพราะขณะปฏิบัติ ไม่พะวักพะวนในตำรา มีแต่ตั้งหน้าทำสมาธิภาวนาในวงปัจจุบันอย่างเดียว จนเกิดผลเป็นความสงบสุข และอาการที่พึงใจต่างๆ ขึ้นมาในขณะนั้น

ถ้าจะเข้าก็เข้าใน “แพลน” ที่ว่า “ให้พยายามทำจิตให้สงบด้วยอารมณ์แห่งธรรม” คือ คำบริกรรมอย่างเดียว อย่างกับธรรมอื่นใดในเวลานั้น ถ้าปล่อยให้คิดถึงตำราในเวลา

ทำสมาธิ ใจจะไม่ยอมปฏิบัติเพียงแค่นั้น ยังจะมีความรู้ปลุกย่อยแทรกขึ้นมา มาก เข้ามา กวนใจจนวุ่นไปหมด จึงหาความสงบไม่ได้ นี่ชื่อว่า “ขัดกันกับแปลนที่ท่านสอน”

เราได้แปลนอะไรบ้าง ก็แปลน? ท่านกล่าวธรรมไว้มากมายเพียงใด ก็กว้านเอามา ยุงเราหมด ก็เหมือนว่าเราจะปลุกกระต๊อบสักหลังหนึ่ง แต่ก็เที่ยวกว้านเอาแปลนตีกรรม บ้านช่องตั้งร้อยๆ ชั้นมากางดู อย่างนั้นมันก็เข้ากันไม่ได้ แปลนตีกับแปลนกระต๊อบมัน ผิดกันราวฟ้ากับดิน แต่นี้เราจะรวมจิตให้เข้าจุดเดียว เหมือนสร้างกระต๊อบ พอมีกำลังแล้ว ค่อยขยายต่อไป ก็เป็นตีกรรมบ้านช่องได้

เมื่อถึงขั้นจะควรพิจารณาแล้ว กว้าง แคบ ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ มันพิจารณาไปได้ หมดทั่วแดนโลกธาตุ เมื่อถึงขั้นควรพิจารณา นั้นแหละ ชั้นนั้นแหละ จะได้หลักฐานพยาน ขึ้นมาภายในจิต เกิดความรู้ความเห็นต่าง ๆ จากการพิจารณาของตนขึ้นมา และจะได้สนุก เลือกพ้นด้วยปัญญา อันไหนผิด อันไหนถูก และค้นคว้าหาธรรมะที่เราเคยเรียนมาแล้ว นั้น เข้ามาเทียบเคียงกับเหตุกับผล จนกระทั่งลงกันแล้วก็ปล่อยวางได้ ทั้ง ๆ ที่เราเข้าใจ ชัดเจน ยังต้องหาหลักฐานเข้ามาสนับสนุนอีกทีหนึ่ง เพื่อความสนิทใจ แน่ใจ

นี่ชื่อว่า “ปัญญา” ไม่ใช่ว่า ถ้าไม่สงสัยจะเอาธรรมอันนั้นมาเทียบทำไม ธรรมนั้น เป็นอีกอย่างหนึ่ง ธรรมปฏิบัติเป็นอีกอย่างหนึ่ง คือ นำ “พุทธสมบัติ” กับ “อัสสมบัติ” ที่ ตนปฏิบัติได้มาเทียบเคียงกันดู ถ้าตรงกันแล้วก็ยอมรับ และปลงใจสนิท หายกังวล

เฉพะอย่างยิ่ง การปฏิบัติตั้งที่ว่า “สัจธรรม” ก็ดี “สติปัญญา” ก็ดี ท่านพูดเกี่ยว โยงกันไป เวลาเราปฏิบัติแบบนั้น คือ พิจารณากายแล้ว พิจารณาเวทนา พิจารณาจิต พิจารณาธรรม นี่ผิดวันยังค่ำ! เนะ! เพราะธรรมชาตินี้เกี่ยวโยงกันอยู่ตลอดเวลา เราจะ พิจารณาในแง่ใด ก็พิจารณาได้ เมื่อถนัดแง่ใด ที่ควรพิจารณาก่อน

ส่วนมาก พิจารณากาย ทีนี้เวลา “เวทนา” เกิดขึ้น มันก็ต้องปล่อย “กาย” ไป จับ “เวทนา” แล้วเข้ามาผสมผสาน คละเคล้ากันกับ “กาย” แยกระหว่าง “เวทนา” กับ “กาย” ให้เข้าใจกันได้ชัดเจน แล้วแยกระหว่าง “เวทนาของกาย” กับ “เวทนาของจิต” เทียบเคียง กันอีก แยกส่วนแบ่งส่วนกันอีก เพราะ “กาย, เวทนา, จิต, ธรรม” อยู่ด้วยกัน ใน ขณะเดียวกัน ก็แยก “กาย” คือ พิจารณา “กาย” และแยก “เวทนา” ให้ทราบว่า กาย กับ เวทนา เป็นอันเดียวกันหรือไม่ นั้นเนะ! และ แยกจิต แยกอารมณ์ ที่เป็นอยู่ภายในจิต ให้ เห็นชัดเจนว่าแต่ละอย่าง แต่ละอย่าง ไม่ใช่อันเดียวกันกับจิต พูดเพียงเท่านี้ก็ครบ หมดแล้วใน “สติปัญญา”

เราจะแยกแยะ ไปทำที่ละบทละบาท ทำทีละเรื่องละราว แล้วค่อยก้าวเดินเหมือนเราก้าวขาไปนั้นไม่ได้ ไม่ถูก นี่ภาคปฏิบัติเป็นอย่างนี้ คือ พิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่งของ “สติปัญญาฐานสี่” หรือของ “สังขารธรรมสี่” หากเกี่ยวโยงกันไปเอง เพราะเป็นธรรมเกี่ยวเนื่องกัน ท่านว่า “กายะ กายานุปัสสี วิหริติ” อย่างนี้เป็นต้น พิจารณา กายในกาย คำว่า “กายในกาย” ก็หมายถึง อากาโรอันหนึ่งของกายทั้งหลายที่มีอยู่หลายชั้นหลายอันด้วยกัน เป็นต้นเหตุเสียก่อน เมื่อพิจารณากายส่วนนี้ พอเข้าใจแล้ว ก็ซึมซาบกันไปเองอันเป็นเหตุ จะให้สนใจทราบส่วนนั้นส่วนนี้ต่อ ๆ ไป แล้วค่อยกระจายกันไป กระจายกันไป จนหมด กายในร่างกาย คือ รอบไปหมด เข้าใจไปหมด

“กายในกาย” เช่น “เกสา” อย่างนี้ จะพิจารณา “ผม” เส้นหนึ่งก็ตาม แต่จะเกี่ยวกับเส้นของผม แล้วเกี่ยวโยงไป “อวัยยะ” ก็ส่วนที่อัน มันกระเทือนกันไปหมด ซึมซาบกันไปหมด เพราะเกี่ยวเนื่องกัน พิจารณาอะไรก็ตามย่อมเป็นอย่างนั้น โดยหลักของการพิจารณาทางภาคปฏิบัติ ที่ท่านดำเนินมา

“เวทนา” มันเกิดขึ้นภายในร่างกายของเรา เอ้า จับเอาจุดใด จุดหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดที่เด่นมากขึ้นมาพิจารณา จุดไหนที่ว่าเป็น “ทุกข์” เด่นกว่าเพื่อน กำหนดจุดนั้นเป็นต้นเหตุก่อน แล้วก็ซึมซาบไปหมดในบรรดาเวทนาทั้งหลาย เพราะมันเกิดขึ้นที่ไหน มันก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับ “จิต” ดวงเดียว พอพิจารณา “เวทนา” จิตมันก็วิ่งเข้าหากันทันทีและทำการแยกแยะกัน เพราะ “สติปัญญาฐานสี่” กายานุปัสสนา เวทนา จิตตา และธรรมานุปัสสนา “เกี่ยวข้องกันอย่างนี้ อย่างไรเล่า” “เวทนานอก” ก็หมายถึง “กายเวทนา” ที่เกิดความสุข ความทุกข์เฉย ๆ มีอยู่ตามร่างกายส่วนต่าง ๆ “เวทนาใน” หมายถึง ทุกขเวทนาภายในใจ สุขเวทนาภายในใจ และอทุกขมสุขเวทนาภายในใจ ไม่ทุกข์ ไม่สุข เฉย ๆ ก็จัดเป็นเวทนาเหมือนกัน ซึ่งมีอยู่ภายในจิตของสามัญชนทั่วไป

เวทนาทั้งสามนี้ แม้ภาวนา ใจเข้าสู่ความสงบแล้ว ก็มีสุขเวทนาอยู่ด้วยเหมือนกัน ปกติก็มี ส่วนมากมันมีทุกขเวทนาภายในใจ ถ้าเราไม่พิจารณา เช่น ไม่เคยปฏิบัติธรรมเลย เวทนาทั้งสามนี้ก็มี แต่นี่ก็เป็นเวทนาแบบ “โลก ๆ” ที่มีกัน ไม่ได้เป็นเวทนาที่เกี่ยวกับธรรมของผู้ปฏิบัติธรรม

เวลาเราปฏิบัติธรรมเข้าไป จิตใจเรามีความสงบเย็นใจ นี่เป็น “สุขเวทนา” จิตไม่รวมสงบลงได้ตามต้องการ เกิดความทุกข์เวทนาทางกายทางใจขึ้นมา บางทีเหม่อลอยอยู่บ้าง อะไบบ้าง เฉย ๆ เสียบ้าง จะว่าทุกข์ก็ไม่ใช่ คำว่า “เหม่อลอย” อะไรร่างนี้อยู่ภายใน

จิตของผู้ปฏิบัติ ไม่ได้หมายความถึง เหมือนลอยแบบคนไม่รู้เรื่องราวอะไรเลย มันเป็นภายในจิตเอง นี่เป็น “อทุกข์ขมสุขเวทนา” เหมือนกัน

ตอนนี้เรายังไม่ทราบ ตอนที่มันเป็นอย่างเด่น ๆ นี้ เรายังไม่ทราบ เพราะยังไม่มียปัญญา ต่อเมื่อจิตมีความละเอียดเข้าไป มีอะไร อากาโร ไตรปรากฏขึ้นมาย่อมทราบได้ และค่อยทราบไปตามลำดับ ๆ ตามกำลังของสติปัญญาของตนเอง สิ่งเหล่านี้แลเป็นเจ้านายเหนือหัวของจิต เอ้า พูดให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเสียบ้าง เพราะความจริงเป็นเช่นนั้นมาดั้งเดิม

จิตนี้เป็นภษณะสำหรับรองรับ หรือเป็นม้านั่งของเขานั่นเอง เขามานั่งตรงนั้นแหละ หรือเป็นส้วมก็ได้ ถ้ายรดลงตรงนั้นแหละ มีอะไรก็ขึ้นไปบนจิตนั้นแหละ เตี้ยวทุกข์โศกขึ้นมาถ่าย เตี้ยวสุขเกิดขึ้นมาถ่าย เตี้ยว อทุกข์ขมสุขเวทนา เกิดขึ้นมาถ่าย ถ่ายอย่างนั้น! จิตนี้ก็ยอมให้เขาถ่ายอยู่นั้นแหละ เพราะไม่มีสติปัญญาที่จะสลัดปิดทิ้งสิ่งเหล่านั้นออกได้ ไม่ให้มันมาถ่าย! ฉะนั้น จึงต้องอบรมสติปัญญาขึ้นให้มาก เพื่อต่อสู้กัน

“สติ” เป็นสิ่งสำคัญต้องตามติดอยู่เสมอ เพราะเป็นหัวหน้างาน ไม่ว่า “ปัญญา” จะสอดแทรกไปทางไหน คิดอะไร ๆ สติตามแนบไปด้วย ปัญญาที่ไตร่ตรองไป สติก็ตามไป จึงไม่เป็น “สัญญา” พอเปลอสติเป็น “สัญญา” ไปได้ ตามกำลังของจิตที่เพิ่งฝึกหัดค้นคว้าใหม่ ๆ แต่เมื่อมีความชำนาญทั้งด้านสติทั้งด้านปัญญาแล้ว ย่อมติดแนบไปด้วยกันเลย จึงพูดได้ว่า เวลาไหนนะเวลาที่จิตเปลอ ไม่มีเลย เว้นแต่เวลาหลับเท่านั้นที่สติปัญญาไม่ต้องทำงานขณะนั้น ก็เลสก็พักงานบ้าง

เมื่อถึงขั้นนี้ไม่มีเวลาที่จิตเปลอ ท่านจึงเรียกว่า “มหาสติ มหาปัญญา” เปลอที่ตรงไหน? เพราะมีกับผู้รู้ตลอดเวลา คือสติกับปัญญา มีอยู่ด้วยกันภายในจิตดวงเดียวกัน และกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว จะเปลอไปที่ไหน! นั่น เมื่อสติปัญญามีต่อเนื่องกันแล้ว พูดได้อย่างนั้น

แต่ก่อนจิตเคยลุ่มลุกคลุกคลานมาสักเท่าใดแล้วเราไม่ทราบได้ เมื่อถึงขั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว พอจิตกระเพื่อมพุกก็ทันกันทันที ๆ คิดเรื่องอะไรทันกันโดยลำดับ ๆ ยิ่งเป็นเรื่องของกิเลสแล้ว สติปัญญายิ่งรู้รวดเร็ว ถ้าเป็นจิตธรรมดาที่ไม่รู้ แม้เขาขึ้นถ่ายบนศิรชะวันยังคำคืนยังรุ่งก็ไม่ได้

ภาคปฏิบัติ ให้ปฏิบัติด้วยตนเองรู้ด้วยตนเองนั้นแลมันชัดเจนดี ถูกหรือผิดขอให้เห็นประจักษ์กับตัวเอง ให้ทราบภายในตัวเองนั้น จึงเป็นที่แน่ใจ เมื่อเราได้ปฏิบัติ และได้รู้

แล้ว ย่อมอาจหาญที่จะพูดออกมา และอาจหาญอยู่ภายในจิต ไม่สะทกสะท้านว่าจะพูดผิด หรือตันเตตาต่าง ๆ เป็นความแน่ใจตัวเองจากการปฏิบัติ

การที่จะ “เปิดสิ่งที่ปกคลุมหุ้มห่อจิตดวงนี้” ออกได้ต้องยาก สำหรับคนที่มีความอ่อนแอยิ่งยากใหญ่ ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ เพราะหาเรื่องใส่ตัวเอง เวลาจะสร้างความดี และเวลาจะเปิดกรุ “อวิชชา” “ตัณหา” ออกจากใจ ส่วนใหญ่ของการ เปิดกรุ “วิภูจักร” นั้น สำคัญที่ความมุ่งมั่น นี่แหละ เป็นการบุกเบิกได้อย่างดี สัตว์โลกจึงไม่ยากแต่ต้องไม่ ยากเปิด

ความมุ่งมั่นจะพาให้รู้ให้เห็นในสิ่งที่พระพุทธรเจ้าทรงสอนไว้ว่า เป็นธรรมวิเศษวิโส อย่างไรบ้าง เมื่อมีความมุ่งมั่นต่ออรรถต่อธรรมประเภทนั้น มีอย่างเต็มใจอยู่แล้ว ถึงจะ ยากลำบากเพียงไร ก็ไม่นำความยากลำบากมาคิดมาเป็นอุปสรรค มีแต่ความอยากรู้ อยากรู เห็น อยากรู เข้าใจ ชวนให้คิด ชวนให้ปรุงแต่ง ให้พินิจพิจารณาไปตาม “อาการแห่งธรรม” ซึ่งตนอยากรูอยากเห็นนั้นโดยถ่ายเดียว ทำให้เพลินเพลินไปทั้งวันทั้งคืน เพลินอยู่กับการ อยากรูอยากเห็น เพลินอยู่กับผลที่ได้รับเป็นลำดับ ๆ เพลินในการค้นคว้า ตัดฟันกิเลส อาสวะ ซึ่งไม่มีอยู่ที่ไหนแต่มีอยู่ภายในจิตนี้เป็นสำคัญ นอกจากจิตไปคว้าเอาอะไรที่เป็น โทษ ที่เป็นพิษ มาจากภายนอก แล้วนำเข้ามาคลุ้มคลั่งตัวเองให้รุ่มร้อนไปเปล่า ๆ จิตจำต้อง ค้นคว้าพินิจพิจารณาแก้ไขตัดฟันอยู่ภายในนี้แหละ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่หุ้มห่อจิตใจ ใจเอง ทำให้เกิดความคึกคะนอง ไปเที่ยวขว้างเอาามาเผาตัวเอง เพราะไม่มีปัญญาสามารถหลบ หลีกหรือแก้ไข จึงต้องสั่งสมสติ สั่งสมปัญญาขึ้นให้มาก ท่านสอนเสมอเรื่องสติ เรื่อง ปัญญา “นิสम्म กรณฺ์ เสยฺโย” ใช้ปัญญาใคร่ครวญดีเสียก่อนที่จะทำอะไรลงไป เพื่อกัน ความผิดพลาด ไม่ว่าจะกิจนอกการใน สติกับปัญญาเป็นสำคัญตลอดไป!

แต่เวลาจิตจะคิดอะไรนั้นมักไม่ใคร่ครวญก่อน แม้จะไม่ใคร่ครวญในขณะที่กำลังคิด ขึ้นมาก็ตาม แต่ใคร่ครวญในขณะที่จิตจะไปสัมผัสกับเรื่องอะไร แล้วเกิดผลขึ้นมาให้เกิด ความเดือดร้อนก็ยังมีดี แต่มักมองไม่เห็นโทษความคะนองของตนเลยนั้นแล จึงทำให้ไม่เกิด ความเข็ดหลาบ แล้วก็คิดและทำอยู่ร่ำไป ผลจึงเป็นทุกข์ไม่หยุด

เราอย่าคาดอย่าหมายการปฏิบัติธรรม สวรรค์อยู่ที่ไหน อย่าไปคาด พรหมโลกอยู่ที่ ไหน? อย่าไปคาด เป็นการเสียเวลา ทุกข์อยู่ที่ไหน? สมุทัยอยู่ที่ไหน? นิโรธอยู่ที่ไหน? มรรคอยู่ที่ไหน? อย่าไปคาดให้นอกเหนือไปจาก “กาย” กับ “จิต” ซึ่งสัมพันธ์กัน และ สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา เอาตรงนี้ เพื่อให้เห็นความจริงตามหลักธรรม

ภายนอกก็จะรู้ ภายในก็จะรู้ เมื่อรู้ภายในแล้ว ยิ่งจะเห็นไปทุกสิ่งทุกอย่างในบรรดา สิ่งที่มีอยู่ทั้งหลายตามนิสัย และความสามารถของตนโดยไม่คาดไม่หมาย หากจะรู้ไปเอง สำคัญที่ภายในยังไม่รู้ตัวเอง อยากรู้แต่สิ่งภายนอกนี่เป็นการก่ออวน และทำความยุ่งเหยิงแก่ตัวเอง โดยไม่เกิดประโยชน์อะไร

ถ้าจะสงเคราะห์เข้ามาหาตัวเรา เพื่อทราบความจริงละก็ นรก คือ อะไร? และ อยู่ที่ ไหน? ใครอยากจะรู้นรกก็รู้สิ ความทุกข์ที่กิเลสมันค่อยๆ เชื้อขึ้นมา ให้ผลเป็นทุกข์ไปโดยลำดับๆ นั้นอยู่ที่ไหน? ถ้าไม่อยู่ที่ “กาย” กับใจนี้ จะอยู่ที่ไหน? เราปล่อยให้ลงนรก ไฟนรกเผาทั้งวันทั้งคืนยังไม่ทราบ “นรก” แล้วจะไปทานรกที่ไหนกันอีก นี่ให้ยื่นเข้ามาเพื่อรู้ความจริง คือ “สัจธรรม” ซึ่งมีอยู่ภายในนี้ เมื่อรู้สัจธรรมแล้ว นรกหลุมไหนก็จะเข้าใจไปเอง นั้น! ไม่ต้องมีใครมาบอก

พระพุทธเจ้า และพระสาวก ผู้ทรงรู้ และรู้ “นรก” มากแค่ไหน ใครมาบอกท่านเล่า ท่านทำโมรู้ได้เห็นได้ จนได้นำมาสอนพวกเราอยู่ในเวลานี้ “สวรรค์” ก็คือ ความรื่นเริงบันเทิงในอรรถในธรรม ในบุญในกุศล ที่อยู่ภายในจิตใจ ให้เกิดความสงบร่มเย็นนี้เอง เป็น “สวรรค์สมบัติ” ของเรา “พรหมโลก” ก็เป็นอยู่ตามชั้นของจิตนี้ จะไปพรหมโลกชั้นไหนภูมิใดก็ตาม คือ ชั้นของจิตนี้ ที่บอกอยู่ภายในตัวเสร็จแล้ว “จิตนี้เหมาะกับภูมินั้น ภูมินั้น” แล้วก็ไปตามชั้นภูมินั้นเลย เพราะฉะนั้นจึงต้องปรับปรุง “ผู้นี้” ให้ดี ให้ถูกต้อง ไม่ให้คิดนอกเหนือไปจากนี้

วันหนึ่งคืนหนึ่ง ให้ค้นคว้าภายในจิตใจของตนเอง กับสิ่งที่มาเกี่ยวข้อง หลักสำคัญ ก็มี “กาย” นี้แหละสำคัญมาก “ขันธห้า” นี้แหละ มันสัมพันธ์สัมพันธ์กันตลอดเวลาเพราะอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่วันไหนๆ สิ่งภายนอกก็พอทำเนา มี รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสต่างๆ ซึ่งมีอยู่ภายนอก ส่วน “ขันธห้า กับ “ใจ” อยู่ด้วยกัน และเกิดเรื่องกันตลอดเวลา ไม่มีผู้วินิจฉัยได้ส่วนให้สิ้นสุดลงได้ นอกจากใช้ “สติปัญญา” เป็นผู้พิพากษาตัดสินให้ได้ เป็นที่ยุดกันเท่านั้น

ตามธรรมดาของ “รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ” นี้ อยู่กับตัว คือ ใจ สืบเนื่องเกี่ยวโยงกัน ไม่มีใครสามารถแก้คดีและตัดสินคดีนี้ได้ เพราะไม่มี “ปัญญา” วินิจฉัยพอจะลงเอยกันได้ว่า ตัดสินกันว่าอย่างไร นอกจากปล่อยให้เรื่องราวมันเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาเท่านั้น “เจ็บนั้นปวดนี้ กลัวล้มกลัวตาย” กลัวแท้ๆ ราวกับว่าถ้าได้กลัวอย่างสุดขีดและถึงใจแล้วจะพ้นจากความตายได้

การกลัวตายนั่นกลัวจริง ๆ แต่ไม่ทราบว่าเป็น “อะไรเป็นความตาย, อะไรเป็นผู้ตาย” ถ้าไม่พิจารณาให้ถึง “ฐานแห่งความตาย” เสียเมื่อไร มันต้องกลัวอยู่วันยังค่ำ เมื่อพิจารณาให้ถึง “ฐานแห่งความตาย” แล้ว มันจะกลัวหาอะไร เพราะ “ไม่มีอะไรตายในโลกนี้” มีแต่ความเปลี่ยนแปลง สลับซับซ้อนแห่งธาตุต่างๆ อยู่นั่นเอง แม้ความแปรก็ทราบอยู่แล้ว พระธรรมท่านก็สอนแล้วว่า “อนิจจัง” มันแปรสภาพอยู่ตลอดเวลา “ทุกขัง” มันทุกข์อยู่ที่ไหน ถ้าไม่ทุกข์อยู่ที่นี้ แน่ะ! “อนัตตา” ก็ประกาศอยู่แล้ว มันเป็นสาระแก่นสาร และเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ตัวตนเราเขาที่ไหน ธรรมท่านบอกอยู่ทุกบททุกบาท แต่เรามันชอบปีนเกลียวของธรรม อยากให้อันนั้นเป็นตน อยากให้อันนี้เป็นของตน ความอยากนั้นแหละเป็นเรื่องของกิเลส อันนั้นไม่เป็น “ตน” แต่เป็น “กิเลส” เต็มตัว จะว่ายังไง?

ถ้ามันเป็นตนขึ้นมาอย่างที่ว่า จะไม่เป็นกองใหญ่เท่าภูเขาหรือ กิเลสแต่ละอย่าง ละอย่าง รวมเข้าแล้วจะเป็นภูเขากี่ล้านลูกก็ไม่รู้ จะพากันแบกหามไปไม่ไหว เท่าที่มีอยู่แล้ว นี้ก็หนักเหลือประมาณอยู่แล้ว! จึงควรพิจารณาให้ชัด และตัดออกทีละลูก ละลูก มิฉะนั้น จะไม่มีทางก้าวเดินไปได้ เพราะเต็มไปด้วยภูเขาของกิเลสแต่ละอย่าง ละอย่าง แห่งบุคคล แต่ละคน ทุกข์แต่ละอย่างที่กิเลสสร้างขึ้นให้แบกหามบนหัวใจมาเป็นเวลานานแสนนาน ควรจะพากันเข็ดหลาบตามธรรมที่ท่านสอนบ้าง จะได้มีที่ปลงวางทุกข์พอประมาณ

“เวทนา” พวกนี้แหละ พวกที่เป็นข้าศึกต่อเรา มันไม่มีอะไร มีแต่ “ทุกข์เวทนา” เป็นขึ้นภายในจิตโดยลำพังบ้าง ไม่เกี่ยวข้องกับกาย กายเป็นปกติอยู่ก็ตาม มันก็เป็นของมันขึ้นมาจนได้ เพราะอารมณ์พาให้เป็นไป คิดอะไรที่เสียดแทงจิตใจก็เป็นทุกข์เวทนาขึ้นมา คิดอะไรในทางถอดทางถอนก็เป็นสุขเวทนาขึ้นมา เวลามันจะพัก มันก็วางเฉยในตัวมันเองขึ้นมา ก็เป็น “อุเบกขาเวทนา” แน่ะ! มันเห็นชัด ๆ อย่างนี้ ถ้าพิจารณาให้เห็น ถ้าไม่สังเกต ไม่พิจารณา แม้กระทั่งวันตายก็ไม่เห็น ตายทิ้งเปล่า ๆ นั้นแล อย่าเข้าใจว่าจะเกิดความรู้อะไร ความฉลาด ปลดเปลื้องทุกข์ออกได้โดยไม่ชวนชวายนบำเพ็ญและพิจารณาเลย สัตว์โลกตายลุ่มจม เพราะความประมาทอนใจ มามากต่อมากแล้ว

การพิจารณาไม่ต้องคาดหมาย อยากให้เวทนาต่างๆ ดับไป จะเป็นการ “เพิ่มสมุทัย” ให้ดูอยู่ภายใน “ตัวเวทนา” นี้แหละ ขณะเวทนาใดเกิดขึ้น ใช้สติปัญญาใคร่ครวญ ไม่ลดละปล่อยวาง พิจารณาจนเข้าใจ

“สัญญา” นี้สำคัญอยู่มาก โดยปกติสัญญาเป็นผู้สำคัญมาก เมื่อทุกข์เกิดขึ้น ทุกข์ก็สำคัญ แต่ทุกข์ไม่ได้เกิดอยู่ตลอดเวลา ส่วนสัญญานี้มันหมายอยู่เรื่อย ๆ อันนี้สำคัญมาก ละเอียดมาก ประณีตบรรจงด้วย มันนำหลงถึงได้หลง

“สังขาร” เป็นผู้ยื่นให้ “สัญญา” ก็คลี่คลายไปใหญ่ จนไม่มีสิ้นสุดยุติลงได้ ถ้าไม่ใช่สติปัญญาสกัดไว้

“วิญญาน” เป็นผู้รับทราบ เจ้า “สัญญา คือ ความสำคัญมั่นหมาย” ก็ทำงานใหญ่โตเที่ยววุ่นไปหมดภายในร่างกาย “สัญญา นี้แหละเป็นเครื่องปกปิดใจ ให้หลงตามเจ้าสัญญาจนไม่ยอมเห็นโทษของมันได้เลยในชั้นนี้” ตัว “สัญญา” เป็นตัวการสำคัญมากที่สุดเดียวในวงปฏิบัติตระหนักรู้ได้ดีพอ จึงเตือนไว้

ใจเมื่อมีสิ่งทับถม มีสิ่งปิดบัง มีสิ่งบังคับอยู่ จะแสดงออกเป็นความรู้ความเห็น โดยอุบายแยบคายชนิด ๆ ก็ออกไม่ได้เพราะจิตถูกสิ่งเหล่านี้บีบบังคับ ฉะนั้นจึงต้องบังคับจิตให้พิจารณาคีลคลายอารมณ์ต่าง ๆ เพื่อรู้ทิศทางเดินของตน ความสำคัญมั่นหมายต่าง ๆ ค่อย ๆ เปิดหรือถอนตัวออกไป ถอนออกไปเป็นลำดับ “สติปัญญา” ย่อมมีทางคิด และสั่งสมกำลังของตนมากขึ้น พอถึงขั้น “สติปัญญา” จะออกพิจารณาแล้ว อะไร ๆ ปิดไม่อยู่ สติปัญญาจะค้นคว้าไปหมดทุกแง่ทุกมุม เข้าใจไปเรื่อย ๆ มีความเพลิดเพลिनต่อการค้น การคิด มีความเพลิดเพลिनต่อผลที่ปรากฏขึ้นมาเรื่อย ๆ เพราะการค้นด้วยปัญญานั้น เป็นการตัดกิเลสโดยตรง เห็นผลไปโดยลำดับ ๆ ไม่ขาดวรรคตอน

“สมาธิ” เป็นเพียงอุบายกวาดตะล่อมกิเลสต่าง ๆ เข้ามาสู่ “จตุรรม” พอแก้ไขหรือตัดทำลายได้ง่ายขึ้น พุดง่าย ๆ ก็ว่า “สมาธิเป็นพลังของปัญญา” เมื่อจิตมีการรวมตัวในขั้นสมาธิแล้ว จิตก็พอใจที่จะทำงานในแง่ต่าง ๆ โดยทางสติปัญญา เมื่อทำงาน ผลของงานก็ปรากฏขึ้นมา กิเลสขาดเป็นวรรคเป็นตอน ใจเกิดความเพลิดเพลिनในผลงานของตนยิ่งพิจารณา ไม่มีวันอึดพอ ราวกับน้ำไหลรินในฤดูฝน

เอาตรงนี้ อย่าไปที่อื่น สัจธรรมอยู่ตรงนี้ คืออยู่ที่กาย ที่ใจ สรุปลงสู่ใจแห่งเดียว ค้นลงไปทีใจ ทำอะไรจะไม่รู้ พระพุทธเจ้าท่านรู้ที่ไหน ท่านรู้ในวงสัจธรรมสี่นี้ ท่านรู้ในวงสติปัญญาสี่นี้ ซึ่งมีอยู่ในกายในใจของเราทุกคน พระพุทธเจ้าท่านรู้ที่ตรงนี้ ท่านสอนลงที่ตรงนี้ จึงพิจารณาให้ชัดลงไปทีตรงนี้ กิเลส และ มรรค ผล นิพพานอยู่ที่นี่ อย่าคาดหมายไปที่อื่น จะเป็นการตะครุบเงาออกจากตัว และคว้าน้ำเหลวตลอดไป ไม่เจอธรรมของจริง

การกำหนดพิจารณานั้น เวทนามันเกิดขึ้นมาในจิต ส่วนในกายได้พุดมามากแล้ว ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นมาภายในจิต เช่นเป็นความไม่สบายภายในจิต ก็ให้กำหนดดูทุกขเวทนามัน โดยเอาทุกขเวทนามันเป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณา และการจัดจ้องมีสติอยู่กับทุกขเวทนาอันนั้น อย่าตั้งความปรารถนาอยากให้ทุกข์หายเมื่อทุกขเวทนาเกิดขึ้นภายในใจ แต่ต้องทราบที่ทุกขเวทนาที่ปรากฏขึ้นมาภายในจิตนี้ต้องมีสาเหตุ หากไม่มีสาเหตุ แต่

จะปรากฏขึ้นมาอย่างลอยๆ นั้น เป็นไปไม่ได้ ถ้าไม่ทราบสาเหตุทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นนี้ เพราะอะไรก็ตาม ควรจับเอาตัวผล คือ ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นนี้ เป็นอารมณ์ของใจ และรู้อยู่กับใจ กำหนดใคร่ครวญ และคลี่คลายดูทุกขเวทนาในที่นั้น อย่าปล่อยวางทุกขเวทนานั้น ไปดูหรือพิจารณาที่อื่น จะทำให้จิตใจรวนเรหาหลักยึดไม่ได้ตลอดไป จนกลายเป็นคนหลักลอย

ทุกขเวทนาจะตั้งอยู่นานเท่าไร จงดูทุกขเวทนานี้ว่าจะเที่ยง แน่นหนามั่นคงจริงหรือ จิตของเราเป็นสิ่งมั่นคงยิ่งกว่าเวทนานี้ ทำไมจะพิจารณาเวทนานี้ไม่ได้ เวทนานี้มันเกิดขึ้นเพียงระยะ และดับไปตามกาลเวลาของมัน ในเมื่อหมดปัจจัยเครื่องสนับสนุนแล้ว ถ้าจิตเป็นธรรมชาติที่รู้ ทั้งๆ ที่ทุกขเวทนาเกิดขึ้นก็รู้ ทุกข์เกิดมากเกิดน้อยก็รู้ ทำไมจะพิจารณาเวทนานี้ไม่ได้ ต้อง “ทนได้” เพราะจิตนี้เป็นนักรู้ นักทนอยู่แล้ว นั่น!

อ้าว ทุกข์จะปรากฏตัวมาน้อย ให้กำหนดอยู่ที่จุดนั้น ไม่ต้องตั้งความปรารถนาให้มันหาย แต่ให้ทราบความจริงของเวทนา ที่มันปรากฏขึ้นและเปลี่ยนสภาพไป ให้รู้ตรงนี้ และรู้ไปทุกระยะที่ทุกขเวทนาแสดงตัว หนักเบาเล็กน้อย ตลอดถึงความดับไปของเวทนา

อ้าว เมื่อทุกขเวทนาสลายตัวลงไปจากจิต เพราะการจذب การพิจารณาของเรา ออะไรหรือเวทนาใดจะเกิดขึ้นมาแทนที่ก็ให้รู้ ให้รู้เป็นขั้นๆ จึงเรียกว่า “นักพิจารณา” อย่าไปยึดถือเวทนา จะเป็นสุขก็ตาม หรือเฉยๆ ก็ตาม ให้ทราบว่าเป็นเวทนาด้วยกัน และเป็นสภาพหนึ่งๆ ต่างหากจากจิต จึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้ อันนั้นเข้ามาแทนที่อันนี้ สลายตัวไป อันนั้นเข้ามาแทนที่ เป็นอยู่อย่างนี้ ตามธรรมดาของเวทนา เพราะมันมีเชื้อประจำใจ จึงแสดงเวทนาทั้งสามนี้ขึ้นมาได้ ถ้าหากจิตหมดเชื้อโดยประการทั้งปวงแล้ว เวทนาใดก็ตามจะไม่ปรากฏขึ้นมาในจิตได้เลย นอกจาก “ปรม สุข” เท่านั้นซึ่งเป็นธรรมชาติมีอยู่กับใจที่บริสุทธิ์ อันนั้นไม่ใช่เวทนา ท่านว่า “นิพพาน ปรม สุข” นั้นไม่ใช่สุข เวทนา ไม่ใช่ทุกขเวทนา และไม่ใช่อุเบกขาเวทนา จึงไม่มีการเกิด ดับ

การกำหนดพิจารณาเวทนาทั้งสามนี้ ถือเอาเวทนานั้นแหละเป็นสนามรบ กำหนดดูให้ดี ดูให้ละเอียดถี่ถ้วน ดูในวาระนี้ยังไม่หาย ดูอีก ดูจนให้ทราบความจริง จะหายหรือไม่หายไม่สำคัญ สำคัญที่เราทราบความจริงของเวทนาตัวนี้ ตัวที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้ นี้เรียกว่า “เวทนานุปัสสนา สติปัญญา”

ส่วนมากก็หมายถึงทุกขเวทนา ที่มันเป็นเครื่องสะดุด สะเทือนจิตใจเรามาก “สุข เวทนาเป็นวิหารธรรม” เรียกว่า “มาช่วยเรา” หรือเป็นผลต่อจากการพิจารณาทุกขเวทนา

ดับไป แล้วเป็นความสุขขึ้นมา นี่เป็นผลอันหนึ่งที่สืบเนื่องมาจากการพิจารณาทุกขเวทนา นั้นก็ถูก

ส่วนที่จะกำจัดสุขเวทนาหรือไม่กำจัดนั้น เท่าที่พิจารณาก็ไม่เห็นได้กำจัด แต่ทุกขเวทนานี้สำคัญมาก ภายในจิต มันเกิดจากเชื้อของกิเลส เมื่อแก้เชื้อนี้ให้เบาบางลงไป เป็นลำดับๆ ทุกขเวทนา ก็ละเอียดลงไป ละเอียดลงไป เรื่องทุกขเวทนาจึงค่อยดับไป ดับไป จนดับโดยไม่เหลือภายในใจ เพราะสิ้นเชื้อ!

เมื่อเชื่อมั่นหมด สุขเวทนาแบบนี้ก็หมด มันหมดไปได้ เพราะอาศัยเชื่อนั้นต่างหาก เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นจึงว่า “สุขเวทนาที่เกิดขึ้นภายในจิต จากการปฏิบัติ หรือจากฐานของจิต จากความสงบของจิต จากความผ่องใสของจิต นี่เป็นธรรมชนิดหนึ่ง เรียกว่า “วิหารธรรม” คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่เครื่องอาศัยของใจในเวลาเดินทาง หรือเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาทุกขเวทนานั้นก็ได้” เราจะพิจารณาสุขนี้ หรือไม่พิจารณาก็ไม่สำคัญยิ่งไปกว่า การพิจารณาทุกขเวทนา กับสาเหตุที่มันเกิดทุกขเวทนานั้น อันนั้นสำคัญมาก เพราะเป็นตัว “สมุทัย” โดยตรง และ ยังผลเป็นทุกขโดยตรง

ในสังขธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ทุกขให้กำหนดรู้” แต่ความสุขทำไมไม่ทรงบอกให้กำหนดรู้? ต้นเหตุของ สุข คืออะไร? ท่านก็ไม่ว่า เพราะนี่เกิดจากมรรคทำหน้าที่จนสมุทัยสลายตัวลงไป สุขก็เกิดขึ้นแทนที่

ที่นี้พอเรื่องของทุกข ซึ่งเป็นส่วนของกิเลสดับไป สุขอันนี้ก็ดับไปด้วยกัน แต่สุขอีกชนิดหนึ่งที่ปรากฏขึ้น กับธรรมชาติของ “จิต ที่บริสุทธิ์แล้ว” นั้นไม่ดับไปกับอะไรทั้งสิ้น

เรื่องสมาธิ เวลาจะให้สงบจิต ต้องทำให้สงบจริง ๆ ด้วย “สมถกรรมฐาน” อย่าไปเสียดายกับงานที่เคยพิจารณา มา เพราะต้องมีการพักผ่อนจิตใจ ไม่พักไม่ได้ ถึงเวลาพักต้องพัก แม้จะได้ผล ได้การไต่ถามเพียงใดจากการปฏิบัติ จากการพิจารณาก็ตาม ใจก็มีความอ่อนเพลียได้เหมือนกัน การทำงาน คือความคิดความปรุงทางด้านปัญญา หรือด้านใดก็ตาม ต่างก็เป็นงานของจิตทั้งนั้น เมื่อคิดเมื่อปรุง เมื่อพิจารณาไปนาน ๆ ก็ทำให้อ่อนเพลียได้ เราต้องพัก เมื่อถึงกาลที่ควรพักแล้วไม่ต้องยุ่งกับงานใด ๆ ทั้งหมด ตั้งหน้าตั้งตาทำหน้าที่เพื่อความสงบของจิตโดยถ่ายเดียว นี้ได้ชื่อว่า “ทำงานไม่ก้าวก่ายกัน” ไม่ห่วงหน้าพะวงหลัง ไม่เป็นน้ำไหลป่า ใจก็มีกำลังเพื่องานทาง “วิปัสสนาปัญญา” ต่อไป

เมื่อต้องการความสงบ เพื่อเป็นพลังของปัญญา ก็มุ่งหน้ามุ่งตาต่อธรรมที่จะทำให้ออกจิตสงบ ให้แนบแน่นลงไป จนสงบเสียในตอนนั้น เมื่อใจสงบพอมีกำลังแล้ว ถอนออกมาจากความสงบนั้น เอ้า คั่นลงไป ไม่ต้องเป็นห่วงกับเรื่องความสงบ มีหน้าที่อะไรพิจารณา

ไปโดยลำดับจนเป็นที่เข้าใจ ที่ชื่อว่า “เป็นการดำเนินที่ถูกต้อง” เหมาะสม สม่าเสมอ ในวิธีการดำเนินทาง “สมณะ” และ “วิปัสสนา” จนถึงจุดที่หมาย

เหล่านี้ เคยได้เป็นมาแล้ว เวลาติดก็ติดเสียจนเพลิน และนอนใจ ติดกับความสงบ ความสะดวกสบายในสมาธินั้นแล เวลาเพลินพิจารณา ก็เพลินจนลืมเนื้อลืมตัว ไม่พักผ่อน หย่อนจิตบ้างเลย มันไม่ถูกทั้งสองวิธีนั้นแหละ คือ ไม่ถูกกับความพอดี

ที่ถูก เมื่อรู้สึกจิตเหนื่อยเมื่อยล้า เพราะการทำงาน ต้องพักเข้าสู่ความสงบ ถึงเวลาพิจารณาต้องพิจารณา ไม่ห้วงอะไรทั้งนั้น ตั้งหน้าทำหน้าที่ตามงานนั้นๆ โดยลำดับ นี้เหมาะสมแก่การดำเนิน สมถวิปัสสนา ตลอดไป

งานใดในโลกนี้ ไม่ได้มีใหญ่โตยิ่งกว่า “งานถอดถอนกิเลส” หรือ “งานถอดถอนตนออกจากวิญญูะ” คือ ความหมุนเวียน ให้เกิด ให้ตาย ก็ภพ ก็ชาติ นับไม่ได้เลย คิดแล้ว น่าสลดสังเวชในความหมุนเวียน เกิด ตาย ซึ่งแบกแต่กองทุกข์เท่านั้น ไม่ว่า ภพใด ชาติใด เป็นแต่มีมาก มีน้อยต่างกัน เรื่องของทุกข์ต้องมีด้วยกัน เพราะมีกิเลสซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ ทำไมจะไม่ทุกข์ สัตว์โลกต้องมีทุกข์

พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงสอนให้ สลัดกิเลสให้หมดจนไม่มีอะไรเข้ามาแทรกมาแฝงเลย ให้มีแต่ “เนื้อล้วน ๆ” อย่าให้มีก้าง อย่าให้มีกระดูก มันจะเป็นภัยต่อธาตุต่อชั้นธ

กิเลสประเภทใดก็ดี สำรอกปอกมันออกให้หมด ไม่ให้มีเหลือเลย นี่จึงเรียกว่า “เป็นงานใหญ่โตมาก” ทุ่มกำลังลงจนสุดฝีมือ สุดสติปัญญาในตอนนั้น จนไม่อาจหลงลืมได้ มอบชีวิตชีวาหลงไปก็มีในบางกาล

“อ้าว ตายก็ตาย ไม่ตายก็ให้รู้” มีเท่านั้นไม่มีอย่างอื่น นั่น! ให้จิตเป็น “อตุตทา หิ อตุตโท นาโถ” ช่วยตัวเอง คือละให้เป็นที่กำลังของจิตเอง ขณะที่จิตหมุนตัวๆ เพื่อแดนแห่งความพ้นทุกข์นะ เหมือนจะเอื้อมมือถึง “นิพพาน” อยู่แล้วตลอดเวลา ข้างหลังก็ตีบตันเข้ามา ตีบตันเข้ามา เห็นโทษเห็นภัยเข้าโดยลำดับ ก็มีทางที่จะให้พ้น “มหาภัย” อยู่ทางเดียว คือ

“อ้าว ตายเป็นตาย ไม่ตายให้รู้ธรรม” อยู่ไหนไม่อยากอยู่ ค้างที่ไหนไม่ต้องการค้าง เสียเวล่ำเวลาเพื่อความพ้นทุกข์ ต้องให้ถึงความพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียวเท่านั้น จะเป็นทีพอใจของจิตดวงนั้นในเวลานั้น เมื่อจิตเป็นอย่างนั้นแล้วจะเอาความขี้เกียจขี้คร้านอ่อนแอมาจากไหน หนักก็สู้ เบาก็สู้ ตายเป็นสู้ทั้งนั้น จนกระทั่งหมดลมหายใจแล้วจึงอยู่! มันสุดวิสัย! นี่ พอรู้แล้ว ถึงที่หมายแล้ว ก็อยู่เอง ไล้ไปไหนก็ไม่ไป!

ปัญญาที่หมุนตัวเป็นเกลียวยิ่งกว่าจักรนั้น เวลาถึงกาลแล้วก็หยุดเอง หมดหน้าที่ในตัวไปเอง โดยไม่ต้องไปดับเครื่อง เหมือนเครื่องจักรทำงานต่างๆ สถิติปัญญาอัตโนมัติ นั้น หากดับหรือพักเครื่องไปเอง เพราะรู้แล้วจะพิจารณาอะไรอีก ละแล้วจะละอะไรอีก รู้แล้วจะรู้อะไรอีก พอแล้วจะไปหาความพอดีที่ไหนอีก มันรู้ขึ้นกับตัวเองทั้งนั้น รู้ขณะเดียวก็พ้น คือ รู้ครั้งสุดท้าย นี้ “งานใหญ่” ยุติกันตรงนี้ “งานใหญ่” ผลก็ใหญ่โต ไม่มีอะไรเทียบในโลกทั้งสาม

ผลที่เกิดจากงานใหญ่ๆ งานหนักๆ อย่างนี้แหละประเสริฐเลิศโลก “ปรหม์ สุข” จะไม่เรียกว่า “เลิศโลก” อย่างไรได้! เมื่อความเลิศเด่นเต็มดวงใจแล้ว ผิดกับกิเลสเด่นเต็มดวงใจเป็นไฉนๆ ใครอยากรู้จักปฏิบัติเอาเอง คนอื่นทำให้ไม่ได้ เมื่อถึงขั้น “เลิศ” ก็เลิศ ก็เลิศอยู่เฉพาะตัวเอง ไม่กระเทือนใคร

ธรรมเป็น “อกาลโก” ตลอดกาล นี่คือ พยานแห่ง มรรค ผล นิพพาน มาแต่ครั้ง พุทธกาลตลอดปัจจุบัน ไม่มีใครลบล้างได้ตลอดไป พระพุทธเจ้า “เลิศโลก” ได้ ก็เพราะธรรมนี้เอง สวางกอร์หัตตอรหันต์ที่เราเคารพนับถือกันว่า “พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ” ล้วนแต่ท่านเลิศด้วย “วิสุทธิธรรม” นี้ทั้งนั้น และด้วยงานอันหนักนี้ เมื่อครูของพวกเราพาเดินอย่างนั้น ส่วนพวกเราจะหา “หยาบๆ หยกๆ อะไรรึนั่น! หากทำตามชอบใจมันไม่ได้ เพราะครูเราไม่ได้พาเป็นเช่นนั้น นี่ บรมครูเราเป็นอัจฉริยบุคคล ผู้จริงจังสุดส่วน ไม่มีใครเสมอเหมือน นี้

พวกเรานั้นพวกอุตริ ริหาทำแต่สิ่งที่ครูกำหนดieten จึงพบเห็นแต่สิ่งที่น่าดีieten อยู่เรื่อยมา ไม่คิดอยากเปลี่ยนแปลงบ้างหรือไร หรือเห็นว่ามันทันสมัยดี?

ความจริง ทางเดินเพื่อแก้กิเลส ต้องลำบาก ทางเดินเพื่อสั่งสมกิเลสนั้นง่าย เพราะความชอบใจหลอกให้ว่าง่าย (มันหลอกให้ว่าง่ายนี่) ความจริงมันก็ยากด้วยกันนั้นแหละ ขึ้นชื่อว่างานแล้ว แต่มันสำคัญที่ความชอบใจในงานใด งานนั้นก็เห็นว่าเป็นของง่าย เป็นของเบา ของสบายไปเสีย งานแก้กิเลสแต่ก่อนเวลาเราบำเพ็ญที่แรก มันยังไม่ได้หน้าได้หลังอะไร ทั้งๆ ที่เรามุ่งเจตนาเพื่อแก้กิเลส แต่ก็ยังหนัก ทั้งชี้เกียด อ่อนแอ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่ดีไม่เป็นทำรวมอยู่ในนั้นหมด เวลาค่อยรู้เหตุรู้ผล เข้าใจในอรรถในธรรม ผลปรากฏขึ้นมาเป็นลำดับแล้ว ความชี้เกียดมันหายไปไหนหมดละ ยังอยู่แต่ความขยันหมั่นเพียรหนักก็เอา เบาก็สู้ ตายก็สู้ นั่น! เพราะมันเห็นผล ทั้งๆ ที่แก้กิเลสมาโดยลำดับนี้แหละ แต่เวลาหนึ่งยังไม่เห็นผล อีกเวลาหนึ่งเห็นผลแล้ว มีความขยันหมั่นเพียรขึ้นมาทีเดียว เอา

หนักก็สู้ เราเป็นลูกศิษย์ตถาคต เราจะถอยหลังอย่างไร ตถาคตก็คงผ่าน “ป่าช้า” มา เช่นเดียวกับพวกเรา จึงเห็นภัยในป่าช้ามาเช่นเดียวกับพวกเรา ซึ่งเป็นเรื่องแบกทุกข์ทั้งนั้น

พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนไว้แล้ว เราเป็นลูกศิษย์ตถาคต ก็ต้องเดินตามครู ครูลำบาก ลูกศิษย์ก็ต้องลำบาก ครูเราสลับสไลไปตั้งสองครั้งสามครั้ง พวกเรามีใครบ้างสลับสไลด้วยความเพียร ไม่เห็นมีนี่ แล้วทำไมกลัวตาย ทั้งที่ยังไม่เคยสลับสไล แล้วจะมากลัวตายแบบดี้อย่างไรกัน พระพุทธเจ้าท่านสลับถึงสามหนสี่หนว่ายังไง พวกเราสลับ ก็คือสลับในเวลาอนหลับ ไม่เห็นกลัวตาย เวลาทำความเพียร ทำไมกลัวตาย อะไรมันตายกันแน่?

นี่แหละ เวลาขึ้นไปเห็นความจริงแล้ว มันจะไม่กลัวตาย เพราะไม่มีอะไรตายในโลก อันนี้ มีแต่จิตที่มันสำคัญมันหมาย มันหลอกตัวเองว่า “กลัวตาย กลัวตาย” เมื่อรู้ถึงความจริงทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว ไม่กลัว ความตายก็ไม่กลัว เกิดก็ไม่กลัว เพราะมันไม่มีอะไรจะเกิดแน่ะ! จะกลัวอะไร กลัวลมกลัวแล้งกลัวไปทำไม จิตมันพ้นแล้วจากการเกิดจะไปกลัวความเกิดอะไรอีก เกิดเป็นรูป เป็นกาย เป็นหญิง เป็นชาย มันหมดเชื้อแล้ว ไม่มีอะไรจะกลัว ไม่มีอะไรจะกลัว มันเสมอตัว คือ สม่่าเสมอ คงเส้นคงวา แต่ไม่ใช่สม่อธรรมดาแบบโลก ๆ

“เสมอ” แบบจิตที่เพียงพอ เสมอแบบความเลิศประเสริฐของจิต นี้ได้พูดถึงภาระอันหนัก แต่ก็พูดถึงผลอีกด้วย เพื่อเป็นเครื่องรื่นเริง เครื่องยึดเหนี่ยวของจิต ผลก็เลิศสมกันกับความยุ่งยากลำบากลำบากในการปฏิบัติ เราต้องการอะไรของชีวิต ต้องการของดีทั้งนั้น แม้แต่ภายนอกเราก็ยังต้องการของดี ยิ่งธรรมทำไมเราจะไม่ต้องการของดี เร่งเข้าไป ป่าช้าได้ร้องให้กับเราเป็นไร นี่เรามันร้องให้กับป่าช้า ให้ป่าช้าได้ร้องให้ตามเป็นไร หมดหวังแล้วที่นี้ ไม่มาเกิดตายอีกแล้ว ป่าช้าหมดหวังดีกว่าเราหมดหวัง เพราะความเกิดตายไม่ใช่ของดี หมุนไปหมุนมา มีความทุกข์ ความลำบาก ไปทุกภพทุกชาติ!

จงทำการแก้ไข เอาให้มันได้ สิ่งที่เป็นอยู่ภายในจิตใจ มีอะไรบ้างที่เป็นเสี้ยนหนามต่อจิตใจ สติปัญญาหยั่งลงไป คั่นคว่ำลงไป ถอดถอนออกมา เอาให้หมดให้สิ้น เมื่อสิ้นแล้วก็ “นี่แหละ คือผลของงาน!” ที่ว่าเป็นความยากง่ายแค่ไหน ผลนี้เป็นอย่างไร คุ่มค้ำกันไหม นั่น! รู้ทันที อยู่ที่ไหน ก็อยู่ชั!

ท่านว่า “วุสิต์ พุรหมจรรย์” เสร็จกิจของศาสนา พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว นั่นแหละ ประจักษ์ด้วยประการทั้งปวงแล้ว ขึ้นชื่อว่าความทุกข์ความลำบากเป็นเรื่องของกิเลส เหตุ

คือ กิเลสสิ้นไป ผลคือทุกข์สิ้นไปมีเท่านั้น! จากนั้นก็คือ “บรมสุข” อย่างเดียว ไม่มีอะไร
มายุ่งอีกแล้ว ตลอดอนันตกาล

